

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ-МІЖНАРОДНИКІВ У ФОРМАТІ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ

Максимчук Лариса Володимирівна

викладач кафедри іноземної філології

Хмельницького національного університету

Актуальність дослідження. Історичні трансформації, які відбуваються в кожному суспільстві, супроводжуються не тільки процесами утворення та розвитку держав, формуванням народностей і консолідацією націй, зміною політичних режимів і становленням соціальних інститутів, розвитком економіки, технічного прогресу, науки та культури, але й завжди пов'язані з певними контактами між соціальними групами різних країн, тобто з *міжнародними відносинами* в найширшому розумінні цього слова і, зокрема, в економічній галузі. Відтак актуалізується проблема концентрації уваги на різних аспектах підготовки майбутніх фахівців для професійної діяльності в зовнішньоекономічній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє здійснити поглиблене вивчення наукових і навчально-методичних літературних джерел з проблем міжнародних відносин і міжнародної економіки (Ю. Макогон, Є. Савельєв), основ зовнішньоекономічної діяльності (Н. Гофман), менеджменту зовнішньоекономічної діяльності (Г. Дроздова, О. Кириченко), управління зовнішньоекономічною діяльністю (А. Кредісов), міжнародної економічної діяльності України, аналізу ролі та значення міжнародних відносин у житті людського суспільства. Серед проблем наукового дослідження, що складають предмет теорії міжнародних відносин і зовнішньоекономічної діяльності, є процеси співробітництва у сфері зовнішньоекономічних зв'язків, що безпосередньо пов'язані людським фактором у них, а саме з учасниками економічних міжнародних відносин, одними з яких є економісти-міжнародники. Тому дослідники визнають необхідність теоретичного аналізу основ підготовки майбутніх економістів-міжнародників до професійної діяльності.

Невирішеними частинами загальної проблеми залишається узагальнення різних аспектів фахової підготовки майбутніх економістів-міжнародників у форматі теоретичного аналізу цієї проблеми.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних основ професійної підготовки майбутніх економістів-міжнародників.

Виклад основного матеріалу. Міжнародні відносини є специфічною галуззю суспільних відносин, реалізуються як у формах економічних, політичних, культурних, правових і дипломатичних взаємодій, так і у взаємовідносинах між великими соціальними групами, об'єднаними в держави, союзи держав, суспільні економічні, політичні рухи [7, с. 8]. Побудова й успішна реалізація ефективних економічних відносин між різними державами покладається на *фахівців*, котрі отримують професійну підготовку у ВНЗ для майбутньої діяльності в галузі зовнішньоекономічних процесів. Адже серед основних умов, котрі забезпечують конкурентоспроможність країни у світогосподарських зв'язках, дослідники визначають розвинутий економічний, науково-технічний та інтелектуальний потенціал, органічний контакт зі світовим господарством, опертя реалізації зовнішньоекономічної діяльності «на сильну акцентовану державну стратегію і політику» [6, с. 23]. Носієм такого потенціалу, дієвим учасником зовнішньоекономічного процесу в реалізації економічної стратегії та політики кожної країни є висококваліфіковані фахівці – *економісти-міжнародники*.

Існує думка, що поняття «зовнішньоекономічна діяльність» з'явилося в Україні з початком економічної реформи – у 1987 році. Одним із центральних напрямків даної реформи була децентралізація зовнішньої торгівлі, надання підприємствам права безпосереднього виходу на зовнішній ринок і стимулювання такої діяльності на рівні господарюючих суб'єктів. У результаті проведення економічних реформ у зовнішньоекономічній сфері сформувалися два основні поняття: «зовнішньоекономічні зв'язки» (ЗЕЗ) і

«зовнішньоекономічна діяльність» (ЗЕД). Хоча зовнішньоекономічні зв'язки являють собою різні форми, засоби і методи зовнішньоекономічних відносин між країнами, а ЗЕД висвітлює зовнішньоекономічну діяльність на рівні виробничих структур (фірм, організацій, підприємств, об'єднань тощо), ці процеси об'єднуються однаковою фактором – людським. Адже виконавцем ЗЕД і організатором ЗЕЗ в обох випадках є економісти-міжнародники, котрі здійснюють окремі зовнішньоекономічні операції – «комплекс дій контрагентів різних країн з підготовки, укладання і виконання торгової, науково-виробничої, інвестиційної чи іншої угоди економічного характеру» [6, с. 16-17].

Відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [2] основними суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності виступають фізичні та юридичні особи – громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, що мають цивільну правоздатність і дієздатність відповідно до законів України. Отже здійснювати зовнішньоекономічну діяльність на державному рівні можуть спеціально підготовлені фахівці – економісти-міжнародники.

Дослідження теоретичних основ підготовки економістів-міжнародників потребує визначення конкретних напрямів майбутньої професійної діяльності цих фахівців для проведення зовнішньоекономічних операцій, якими є:

1. Міжнародна торгівля, що являє собою міжнародний обмін продуктами і послугами – результатами національної праці. Це експортно-імпортна діяльність, операції зустрічної торгівлі, торгові операції змагального типу, які виконуються спеціально підготовленими фахівцями, котрі мають володіти окрім фахових знань, комунікативними вміннями і навичками.

2. Міжнародний трансфер технологій, що передбачає використання активів, які перебувають за кордоном, наприклад фірмових знаків, патентів авторських прав або інших видів експертних документів, згідно з

підписаними контрактами. Від фахівців вимагаються вміння укласти угоди, організувати експорт-імпорт інжинірингових послуг, проводити консалтинг і наукоємний сервіс, надавати консультації тощо). Зокрема, управлінське консультування – це професійна діяльність, яка полягає в наданні незалежних і об'єктивних порад та технічної допомоги кваліфікованими спеціалістами фірмам, організаціям, окремим підприємствам (клієнтам) з метою сприяння останнім у визначенні та дослідженні управлінських проблем, пошуку варіантів їх оптимального розв'язання, методології впровадження рекомендацій. Відповідно, фахівці такої діяльності повинні володіти навичками ефективної міжособистісної взаємодії, що актуалізує використання, наприклад, інтерактивних технологій у підготовці майбутніх економістів-міжнародників.

3. Міжнародні інвестиції (створення спільних підприємств, капіталовкладення в межах вільних економічних зон та ін.) [6, с. 19-20], що потребує від економістів-міжнародників вмінь і навичок іншомовного спілкування на фахову тематику.

Отже, виконавцем і активним учасником зовнішньоекономічної діяльності є фахівець, котрий має не тільки ґрунтовні знання з економічних наук, але й високий рівень гуманітарної підготовки, що передбачає наявність умінь конструювати продуктивні міжособистісні відносини на основі знань з педагогіки та психології, навичок іншомовного спілкування, які формуються в умовах систематичної міжособистісної взаємодії під час навчання у вищому навчальному закладі.

Дослідження теоретичних основ підготовки економістів-міжнародників до професійної діяльності, насамперед, потребує проведення аналізу сутності економічної освіти, визначення її головної парадигми, ціннісних орієнтирів, основних принципів, стандартів і компонентів, ключових напрямів розвитку.

Теоретичні основи підготовки економістів-міжнародників до професійної діяльності досліджувалися в напрямі вивчення сучасної економічної освіти в Україні [5] та за кордоном [1; 4], на основі аналізу

типології розвиваючих подій у професійному становленні українських та міжнародних менеджерів, вивченні проблем і процесів підготовки фахівців зовнішньоекономічного профілю.

На сучасному етапі розвитку України економічна освіта й економіка освіти ринково спрямованого суспільства визначається завданнями переходу до демократичної та правової держави, ринкової економіки, необхідності наближення до світових тенденцій економічного та суспільного розвитку. В українській системі вищої економічної освіти виокремлюються галузі державного управління і менеджменту, банківської справи й економіки. Генезис освіти майбутніх економістів-міжнародників відбувається в контексті загального процесу трансформації різних сторін суспільного життя, одночасно виступаючи для них джерелом забезпечення необхідним кадровим ресурсом.

Методологічною і *теоретичною основою* освітянської діяльності в умовах формування суспільства знань і соціально орієнтованої економіки, що визначає шляхи розв'язання нагальних проблем у сфері економічної освіти через розуміння її мети, завдань, змісту і технологій, є Концепція розвитку економічної освіти. У 2004 році рішенням Колегії Міністерства освіти і науки України прийнято в цілому проект Концепції розвитку економічної освіти, яка підлягала обговоренню в широких колах науковців, науково-педагогічних працівників та економістів-практиків різних галузей економіки [3].

Актуальність розроблення концепції розвитку економічної освіти в Україні зумовлена:

- глобалізацією міжнародних економічних та фінансових зв'язків;
- формуванням інформаційного суспільства, в якому знання і соціальна відповідальність стають головними чинниками життєдіяльності людини як творчого працівника, споживача і члена суспільства;

– необхідністю пріоритетного розвитку в суспільстві та державі гуманістичних, соціально орієнтованих загальнолюдських моральних норм і цінностей;

– виробленням прогнозних знань для своєчасного прийняття і реалізації соціально відповідальних рішень, що сприяють розвитку як особистості, так і суспільства загалом;

– потребами самої економічної освіти у визначенні нових принципів і механізмів побудови системи освіти в Україні, шляхів практичної переорієнтації на них економічної освіти; у вивченні, творчому осмисленні новітніх тенденцій світового розвитку освіти, обґрунтованого поєднання зарубіжних технологій із досягненнями національної освіти в процесах інтеграції в європейський та світовий освітянський простір.

Аналіз основних положень Концепції дає змогу визначити головну *парадигму економічної освіти*, чим є розуміння того, що розвиток економічної сфери суспільства значною мірою зумовлений характером життєдіяльності людини, її світоглядом, соціально відповідальною поведінкою. Тому науковці розглядають освіту в економічному вимірі, визначаючи її потенціал та механізми розвитку.

Ціннісними орієнтирами економічної освіти є розвиток творчого потенціалу особистості та її соціалізація, виховання самостійності наукового економічного мислення, формування економічного світогляду, впевненості у власних силах, розвиток здібностей до самореалізації, самоосвіти, саморозвитку.

Серед основних *принципів економічної освіти* в Концепції виділяють:

– поєднання фундаментальності та фаховості різноманітних освітніх програм;

– індивідуалізація підготовки економічних кадрів відповідно до попиту на ринку праці;

– інноваційність змісту економічної освіти.

Відтак економічна освіта у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації має за мету підготовку фахівців-економістів із сучасним світоглядом, професійними знаннями інноваційного характеру, вміннями їх практичного використання при розв'язанні соціально-економічних проблем на базі постійної самоосвіти.

У світлі нашого дослідження заслуговує уваги положення Концепції про те, що своїм змістом чинні *стандарти вищої економічної освіти* треба вважати стандартами першого покоління з подальшою розробкою стандартів другого, третього і наступних поколінь, у яких знайдуть відображення сучасні та майбутні тенденції розвитку освіти, а саме: її диверсифікація, безперервність, випереджуваність, інтенсифікація освітніх процесів тощо.

Розвиток стандартів економічної освіти передбачає:

- модернізацію вищої освіти різних освітньо-кваліфікаційних рівнів;
- запровадження в навчальний процес форм і методів, що забезпечують посилену орієнтацію його на практичну або наукову підготовку студентів залежно від освітньо-кваліфікаційного рівня.

Відтак ученими періодично узагальнювалися результати впровадження Концепції розвитку економічної освіти та відзначається вдосконалення освітнього процесу на економічних факультетах класичних університетів України в контексті Болонського процесу. Водночас були розроблені методичні рекомендації для викладачів ВНЗ і виокремлені методичні засади ефективного формування професійно значущих умінь та навичок майбутніх економістів.

У Концепції зазначається, що головними *компонентами економічної освіти* на сучасному етапі є *зміст* і організаційно-освітні *технології* забезпечення.

Зміст професійної підготовки майбутніх фахівців економічної сфери визначається комплексом спеціальних економічних дисциплін, а також доповнюється іншими дисциплінами, що складають, наприклад, цикл гуманітарної, інформативної, іншомовної та інших напрямів підготовки.

Особливості змісту професійної освіти фахівців економічної сфери зумовлюються вимогами до її кінцевого результату – формування гармонійної, різнобічно розвиненої особистості, для якої професійні знання, уміння, навички та їх постійне оновлення становлять основу самореалізації професіонала. Тому теоретичними основами підготовки економістів-міжнародників до професійної діяльності були також наукові дослідження, в яких обґрунтовуються процеси формування готовності майбутніх фахівців економічних спеціальностей до професійної діяльності у процесі вивчення, зокрема, спеціальних дисциплін.

Використання *організаційно-освітніх технологій* спрямовується на забезпечення засвоєння студентами визначеного змісту економічної освіти, що актуалізує упровадження педагогічних інновацій у ВНЗ для активізації процесу підготовки майбутніх економістів, у тому числі й економістів-міжнародників. Зокрема, педагогами досліджувалися процеси активізації навчання в економічній освіті у ході професійної підготовки студентів до майбутньої роботи за фахом.

Професійна підготовка фахівців економічного спрямування закладає підвалини для організації якісної економічної освіти, її інтеграції в міжнародний освітній простір і передбачає такі освітньо-кваліфікаційні рівні: бакалавр з терміном підготовки чотири роки; спеціаліст, магістр (один рік на базі освіти бакалавра). Згідно з положеннями Концепції розвитку економічної освіти виокремлюються базові характеристики фахівців різних рівнів професійної підготовки.

Так, основними показниками результативності фахового навчання бакалаврів є ґрунтовна соціально-гуманітарна, природничо-наукова, загальноекономічна та професійна підготовка, а також спеціальні вміння та навички, достатні для самостійного виконання переважно стереотипних, частково діагностичних завдань, виконання економічних розрахунків, підготовки та опрацювання інформації, на підставі якої приймаються управлінські рішення.

Спеціаліста і магістра характеризують цілісні знання про функціонування та розвиток соціально-економічної системи, її рівнів, прогнозування змін і оцінки соціальних наслідків економічних трансформацій; уміння самостійно аналізувати і моделювати типові економічні ситуації в мікро- і макропредметно-просторовому середовищі з орієнтацією на керування останніми; якісно виконувати комплексні економічні експертизи, приймати практичні поточні рішення. У вимогах до магістра ще виокремлюються такі показники, як розвинутий апарат наукового дослідження та науково-педагогічні вміння [3].

Істотною ознакою кваліфікації майбутнього фахівця є її рівень, зумовлений такими критеріями, як:

- рівень засвоєння знань, умінь і навичок;
- рівень професійної компетентності та метапрофесійних якостей;
- здатність раціонально організувати й планувати свою роботу;
- здатність самостійно діяти в нестандартних ситуаціях (швидко адаптуватися до змін технології, організації та умов праці).

Відповідно, здобуття кваліфікації здійснюється в процесі професійної підготовки і професійної освіти – науково обґрунтованого процесу та результату освоєння певного виду професійної діяльності.

Висновки. Таким чином, оптимізація професійної підготовки сучасних економістів-міжнародників передбачає обґрунтування й урахування теоретичних основ зовнішньоекономічної діяльності. Розуміння студентами закономірностей формування та розвитку економічних процесів на макро- та мікрорівнях у взаємозв'язку з розвитком політичних, культурних та інших суспільних процесів потребує від майбутніх економістів-міжнародників певної підготовленості, котра набувається майбутнім фахівцем у профільних навчальних закладах, ступінь і вид якої визначає кваліфікацію.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі ми вбачаємо в обґрунтуванні теоретичних основ професіогенезу майбутніх економістів-міжнародників з метою оптимізації їх професійної підготовки у вищій школі.

Література

1. Вачевський М. Сучасна економічна освіта у країнах Західної Європи: формування професійних компетенцій / М. Вачевський // Рідна школа. – 2006. – № 3. – С. 71–74.
2. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» / Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 29. – С. 377 (із змінами за 1992-2009 рр. та внесеними згідно із Законами № 2388-VI (2388-17) від 01.07.2010. – ВВР. – 2010. – № 37. – С. 496.
3. Концепція розвитку економічної освіти в Україні // Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України №12/7-4 від 04.12.2003 р. – www.rada.kiev.ua
4. Отрощенко Л. С. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічного профілю у вищій освіті Німеччини [монографія] / Л. С. Отрощенко. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 169 с.
5. Сучасна економічна освіта : Україна і Болонський процес / за ред. В. Д. Данилевича. – К., 2006. – 326 с.
6. Торгова Л. В. Основи зовнішньоекономічної діяльності : навчально-методичний посібник / Л. В. Торгова, О. В. Хитра. – Львів : «Новий Світ-2000», 2006. – 512 с.
7. Цимбалістий В. Ф. Теорія міжнародних відносин : навч. посібник / В. Ф. Цимбалістий. – 3-тє вид. доповнене та виправлене. – Львів : «Новий Світ-2000», 2009. – 360 с.

Анотація. У статті визначено, що теоретичними основами підготовки економістів-міжнародників до професійної діяльності є обґрунтування сутності економічної освіти, визначення її головної парадигми, ціннісних орієнтирів, основних принципів, стандартів і компонентів, ключових напрямів розвитку. Методологічною і теоретичною основою освітянської діяльності в умовах формування суспільства знань і соціально орієнтованої економіки є Концепція розвитку економічної освіти.

